

Er målsetningen om økonomisk vekst forenlig med kravet om bærekraftig utvikling?

Forfattere: [Øystein Nystad](#), [Jean Jaminon](#), [Ove Jakobsen](#) Publisert: [4/2008](#)

I denne artikkelen diskuterer vi om det er mulig å forene målsetningen om bærekraftig utvikling med fortsatt økonomisk vekst. Med utgangspunkt i en teoretisk diskusjon av sentrale forutsetninger og begreper eksemplifiserer vi problemstillingen ved å gjøre rede for utviklingen innenfor EU. Vi vil blant annet undersøke om det er samsvar mellom politiske idealer, beslutninger og konkrete handlinger når det gjelder miljøutfordringen.

Vi besvarer spørsmålet ved å utdype noen sentrale begreper og teorier; først gjør vi rede for begrepene *dypøkologi*, *neoklassisk økonomi* og *bærekraftig utvikling*. Deretter ser vi nærmere på EUs håndtering av miljøutfordringen. Til slutt diskuterer vi i hvilken grad bærekraftig utvikling er forenlig med økonomisk vekst.

Dypøkologi og neoklassisk økonomi

Den mest åpenbare forskjellen i oppfatningen av naturen mellom dypøkologi og neoklassisk økonomi er at dypøkologi bygger på en holistisk virkelighetsoppfatning, mens neoklassisk økonomi er forankret i en atomistisk virkelighetsoppfatning. I et dypøkologisk perspektiv er naturen å betrakte som en organisme som er bygget opp av gjensidig avhengige elementer. Dypøkologi betrakter samspillet mellom planter, dyr og mennesker som en levende organisme hvor «alt avhenger av alt». Livet i seg selv tillegges egenverdi, det vil si at det å bidra til å opprettholde livskraften i økosystemene har verdi i seg selv.

Innenfor et økosentrisk perspektiv vil det ikke være mulig å erstatte en verdi med en annen, årsaken er at «alle» livsformer er gjensidig avhengige av hverandre. Menneskene kan bare bruke ressurser som ikke er nødvendige for å opprettholde livskraften i økosystemene. Økosentrismens etikk bygger på at menneskene er forpliktet til å sikre at de naturressurser vi tar i bruk, ikke utsetter naturen for så store påkjenninger at den forringes for kommende generasjoner.

En konsekvens av at dypøkologien tar med livsforholdene i biosfæren, er at den kan betraktes som en samfunnsfilosofi som bygger på økologisk forståelse. Den inkluderer menneskelig livskvalitet, naturoppleving og livsutfoldelse. Livskvalitet blir oppfattet som en grunnleggende verdi siden den inngår som en integrert del av helheten. Mennesket er en del av en større enhet – den totale natur. Næss (1999) argumenterer for at ikke-menneskelige livsformer har rettigheter på linje med mennesket. Når mennesket opplever en sterkere integrasjon med den levende naturen, åpnes mer av det uoppdagede, slik at nye dimensjoner kommer til syne. Dette synet står i sterk kontrast til neoklassisk økonomi hvor miljøproblemer gjøres om til økonomiske og/eller tekniske utfordringer som finner sin løsning gjennom at forurensere betaler for skadene.

I motsetning til dypøkologiens vektlegging av naturens egenverdi er neoklassisk økonomi preget av antroposentrisk nyttetenkning. Det vil si at målsettingen er å utnytte ressursene i naturen på en måte som gir mest mulig menneskelig nytte. Innenfor begge posisjonene er det et mål at konsekvensene av menneskenes inngripen i økosystemene skal føre til færrest mulige negative konsekvenser.

Næss (1999) hevder at de som «griper inn i naturen», har ansvar for at konsekvensene ikke fører til alvorlig forstyrrelse av økosystemene. Derfor mener han at bevisbyrden ligger hos de som setter i verk tiltak som kan påføre økosystemene skade. Dersom det er risiko for de aktuelle aktivitetene setter i

gang prosesser som fører til ulikevekt, er det viktig at de som fattet beslutninger, opptrer i tråd med «føre var»-prinsippet. Det vil si at vedtak om å sette i verk aktiviteter som har usikre konsekvenser, utsettes til man er sikker på at det ikke oppstår skade på naturen.

Dette synet står i motsetning til neoklassisk økonomisk antroposentrisk nytteorientering. Nytteetikken forutsetter et skille mellom mennesket og naturen. Et skille hvor naturen står til disposisjon for mennesket. Det vil si at mennesket defineres over naturen. Neoklassisk økonomi er basert på en tilsvarende reduksjonistisk forståelse av naturen. Utilitarismen argumenterer i tråd med neoklassisk økonomi for at en handling er etisk god dersom konsekvensene av handlingen er god. En utilitarist vil også fremme reduksjon av smerte samtidig som man er på søken etter størst mulig lykke. Dette betyr at målsettingen om maksimalt nytteoverskudd ikke utelukker store negative størrelser, poenget er at nytten er større enn «smerten».

For utilitarismen og neoklassisk økonomi oppstår det problemer når lykke og smerte skal kvantifiseres. Kan lykke og smerte sammenlignes, og hvem sin lykke og smerte er det som skal måles? Utilitarismen hevder at nytten fremkommer ved å legge sammen ulike individers opplevelse av lykke og smerte. Dette kan i sin tur føre til at lykke/smerte transformeres til monetære størrelser som settes inn i en kostnads-/nytte-analyse. Prislappen fremkommer gjerne gjennom markedsmechanismene som bygger på aktørenes preferanser. Det vil si at alle verdier omdannes til det Taylor (1998) har gitt betegnelsen «svake vurderinger». Det vil si at grunnleggende verdier som ansvar og tillit sidestilles med nytte.

Des Jardin (2006) argumenterer for at det vil være store vanskeligheter forbundet med å regne på hva som er god helse, hva som er konsekvensene av forurensning – og hvordan dette i så fall skal kunne sammenlignes. Et av argumentene er at vi aldri vil kunne beregne konsekvensene av alt, dette er igjen et godt argument for «føre var»-tankegangen. Det problematiske forholdet mellom økonomisk virksomhet og miljøansvar skisseres godt av Des Jardins:

All parts of an ecosystem, and especially all of its biotic members, have a distinctive place in overall scheme. Each contributes to the natural order in its own way. Nature undisturbed is good. Ecological problems arise when humans interfere with the natural order and treat other natural objects as having value only insofar as they serve human purposes. In this view, the way the world is (or would be if humans did not interfere), is the way the world should be. This ethics would prescribe a general policy of preservations and non-intervention. (Des Jardins 2006:27).

Bærekraftig utvikling

Begrepet *bærekraftig* (på engelsk: *sustainable*) kommer fra det latinske ordet *sustenere*, som betyr å støtte opp under eller opprettholde. Begrepet bærekraft ble først brukt i økologisk sammenheng, som en måte å økonomisere eller forvalte naturressurser på. Begrepet ble brukt i tysk forstvitenskap i det attende århundre, når man skulle forvalte skogen i et langsiktig perspektiv. Eksempelvis skulle ikke skogbrukeren ta ut mer tømmer enn det som tilsvarer etterveksten, dermed sikret man at skogen kunne gi samme utbytte i all fremtid.

Et annet eksempel er måten jorda skulle holdes i hevd på. Den ene generasjonen skulle ikke gi fra seg jorda i dårligere stand enn den samme generasjonen mottok den i. Det betyr at den totale bruken av jordeiendommen må være i økologisk balanse. Ut fra dette kan vi registrere at det ble lagt et forvalteransvar inn i bærekraftig utvikling. Det vil si at bærekraftig utvikling forutsetter at vi:

- sikrer biologisk mangfold
- tar vare på og bevarer livsunderstøttende systemer

- ikke bruker mer enn tilveksten i fornybare ressurser
- ikke bruker ikke-fornybare ressurser på en måte som kommer i konflikt med de første tre kravene

Tolker vi bærekraft ut fra dette, er det ikke mulig å bytte ut en innsatsfaktor med en annen, faktorene må hver for seg være på plass.

Generelt kan vi si at bærekraftsbegrepet bygger på en «føre var»-holdning. Når vi ikke er klar over naturens tålegrenser over tid, er vi nødt til å ta hensyn til dette ved alltid å være på «den sikre side». Dette betyr at man legger inn sikkerhetsmarginer for vitenskapelig usikkerhet som skal sørge for at vi leverer naturen tilbake i minst like god stand som vi overtok den fra forrige generasjon – og at vi kan levere den videre til kommende generasjoner uten å ha forbrukt den.

En annen innfallsvinkel til bærekraftig utvikling kan være «sløsing». Fra privat husholdning er vi opplært til at vi ikke skal sløse med penger eller ressurser. Dette kan vi overføre til økonomi, kultur og natur – også her vil sløsing være lite hensiktsmessig. Og vi kan fastslå at vi ikke bør sløse med ressurser slik at det går ut over mennesker i andre deler av verden eller kommende generasjoner. Bærekraftig bruk er i denne sammenheng avgrenset til en fysisk ressursutnyttelse.

Rapporten til Verdenskommisjonen for miljø og utvikling, *Vår felles fremtid* (1987), markerer et veiskille hvor betydningen av begrepet bærekraftig utvikling fikk et videre innhold. *Vår felles fremtid* knytter miljøproblemer til økonomisk vekst og utvikling. Det var de negative følgene av økonomisk vekst i vesten etter andre verdenskrig som satte behovet for en bærekraftig utvikling på dagsordenen. Miljøet var i ferd med å bli ødelagt av utviklingen, dette samtidig som mange nasjoner levde langt under fattigdomsgrensen. Rapporten kan sees på som et forsøk på å definere et etisk fundament for bærekraftig utvikling. Blant annet slår den fast at de tradisjonelle formene for nasjonal selvråderett stadig oftere kommer i konflikt med det faktum at nasjonene er økonomisk og økologisk avhengige av hverandre. Mer enn noe gjelder dette felles økosystemer og «de globale fellesgoder», de delene av planeten som faller utenfor nasjonal jurisdiksjon. Dette forsterkes ytterligere når rapporten eksplisitt sier at en bærekraftig utvikling er:

«utvikling som imøtekommer dagens behov uten å ødelegge mulighetene for at kommende generasjoner skal få dekket sine behov»

«– det å dekke behov, spesielt grunnbehovene til verdens fattige, som bør gies første prioritet»

«– ideen om begrensningene som dagens teknologi og sosiale organisering legger på miljøets muligheter og framtidens behov» (*Vår felles fremtid* 1987:18)

Som vi ser, trekker *Vår felles fremtid* både inn økonomi, kultur og natur, og det poengteres gjentatte ganger at de enkelte elementene ikke kan sees isolert fra hverandre. Dette bygger en aksept av dypøkologiens grunnleggende idé om at delene og helheten i naturen har en iboende verdi som må respekteres. Dette innebærer videre at vi er forpliktet til å bidra til at de ikke forringes, verken hver for seg eller i sammenheng.

Definisjonen av bærekraftig utvikling handler ikke bare om natur, den trekker i tillegg inn rettferdighetsspørsmål med hensyn til fordeling av ressurser, regionalt og globalt. Fattigdom er ikke bare et problem i seg selv, det bidrar også til at presset på miljøet øker. Fordelingsproblematikken forsterkes av at befolkningsveksten i land med fattigdom er større enn den er i de rike industrilandene. I land med fattigdom ser man ofte på barn som en forsikring, barna blir sett på som en ekstra inntektskilde og kan på den måten sikre alderdommen til foreldrene.

Hvordan begrenser våre handlinger i dag mulighetene og handlingsfriheten i fremtiden? Det er her spørsmålene om blant annet rettferdig fordeling mellom generasjoner kommer inn: Har vår generasjon

forpliktelser overfor fremtidige generasjoner? Hvordan og hvem skal avgjøre om vi oppfyller disse forpliktelsene? Her bør vi ta et oppgjør med dem som vil utsette problemene til de neste generasjoner. Ressursene bør forvaltes slik at de tjener både nålevende og fremtidige generasjoner. For med hvilken rett kan vi forsyne oss av kaken som skal fordeles over flere generasjoner? Vi bør stille spørsmålet om vi kan opphøye oss til en klasse som er over alle andre klasser, som gir oss rettigheter som ingen andre har – eller vil komme til å få.

I *Vår felles framtid* legges det også vekt på at kulturell eller sosial bærekraft skal være basert på respekten for individet, en respekt som ofte blir eksemplifisert gjennom FN's menneskerettigheter. Et bærekraftig samfunn må være basert på frihet, rettferdighet og velferd. I rapporten blir viktigheten av å ha politiske og sosiale systemer som sikrer borgerne medbestemmelse, understreket i flere sammenhenger. Alle disse utfordringene blir knyttet sammen i definisjonen av bærekraftig utvikling.

Hvis vi tolker begrepet bærekraftig utvikling med basis i henholdsvis dypøkologi og neoklassisk økonomi, oppstår det et interessant skille. For å belyse de to mulige tolkningene av begrepet viser vi til Zadeks (2001) skille mellom sterk og svak bærekraft. Sterk bærekraft kjennetegnes ved at de enkelte godene ikke er substituerbare, godene skal hver for seg være bærekraftige. Dette betyr at det settes strenge forvaltningskrav: Ingen økonomiske aktører kan, verken nå eller i fremtiden, forbruke ikke-fornybare naturressurser. Imidlertid mener mange forkjempere for sterk bærekraft at ikke-fornybare naturressurser kan byttes innbyrdes dersom alternativene har samme anvendelse. Sterk bærekraft har med andre ord mange fellestrekk med den virkelighetsoppfatningen som preger dypøkologien.

Svak bærekraft kjennetegnes ved at de enkelte ressurser kan utnyttes så lenge det lønner seg. Forutsetningen er at ressursene er gjensidig substituerbare, det vil si at når det blir for lite av en ressurs, blir andre ressurser tatt i bruk for å tilfredsstille det aktuelle behovet. Konkret innebærer dette at tapt naturkapital i en generasjon for eksempel kan kompenseres med ny kunnskap og teknologi. På denne måten er det totale ressursgrunnlaget ikke redusert til neste generasjon. Svak bærekraft er i overensstemmelse med virkelighetsoppfatningen innenfor neoklassisk økonomi. Bærekraftig utvikling innenfor neoklassisk økonomi vil med andre ord si at produksjonen av varer og tjenester opprettholdes over tid uten å tære på det totale ressursgrunnlaget. Med utgangspunkt i neoklassisk økonomi har løsningene i stor grad vært å bidra til at markedet ordner opp. Denne løsningen er forankret i en praksis hvor man har registrert at markedskreftene har bidratt til å øke velstanden gjennom vekst i tilgangen på materielle goder samtidig som antallet fattige er blitt mindre.

Neoklassisk økonomi	Dypøkologisk økonomi
Svak bærekraft	Sterk bærekraft
Delløsninger	Helhetsløsninger
Økonomisk internalisering	Økologisk internalisering
Reparasjon	Føre var
Vekst	Utvikling

Hopfenbeck (1992) skiller mellom økonomisk og økologisk internalisering. Med økologisk internalisering forstår vi at forurenser har ansvar for å redusere årsaken til at miljøproblemer oppstår, mens ved økonomisk internalisering forutsettes det at forurenseren betaler for å reparere skadene. Ved økonomisk internalisering blir miljøkravene gjort om til en økonomisk størrelse som bedriften søker å trekke inn i regnskapet. Problemet her er at natur og kultur kan bli skadelidende, bedriften kan betale for sine «synder» uten å gjøre noe aktivt for å redusere årsaken til at problemene oppstår.

Ved økologisk internalisering sørger bedriften for at miljømessige verdier blir en del av bedriftens styringssystemer. Bedriften har en proaktiv holdning som gjør at den tilstreber å være i forkant, unngå forurensning og eller uvetting bruk av ressurser. Dette ved blant annet å treffe tiltak hvor bedriften sørger for at de miljømessige konsekvensene reduseres for virksomheten i alle deler av bedriften.

Aktuelle tiltak kan for eksempel være å erstatte bruk av jomfruelig materiale med resirkulerte innsatsfaktorer. Bedriften vil også være på leting etter nye løsninger gjennom en proaktiv holdning, søke kunnskap og samarbeid som kan sørge for de beste løsningene, løsninger som er bra i et lengre perspektiv.

Daly og Cobb (1994) mener det er viktig å skille mellom kvantitativ vekst og kvalitative forbedringer. Begrepet vekst må i denne sammenheng oppfattes som noe mer, flere av, en større mengde. Dette i motsetning til en kvalitativ forbedring hvor det lages mer av mindre. Daly og Cobb henleder oppmerksomheten til Aristoteles, som så forskjellen mellom økonomi og krematistikk, hvor økonomien er opptatt av husholdning med ressurser, mens krematistikken er mest opptatt av økt pengemengde. Daly og Cobb påpeker at økonomiens formål er å tjene samfunnet, penger er middelet til å nå målet.

Bærekraftig utvikling forutsetter i dette perspektivet at kvalitative forbedringer prioriteres fremfor kvantitativ vekst i forbruket av ressurser. Den fysiske veksten må opphøre, mens kvalitative forbedringer må initieres. Ifølge Zadek er det irrelevant om veksten i økonomien er 1 eller 2 % med hensyn til bærekraftig utvikling. Det som er relevant, er hvilke implikasjoner veksten har for kulturen og naturen nå og i fremtiden. I figur 1 har vi summert opp de viktigste forskjellene mellom neoklassisk og dypøkologisk økonomi.

Bærekraftig utvikling og økonomisk vekst i EU-perspektiv

Satsingen på bærekraftig utvikling har i løpet av EUs historie utviklet seg i takt med miljøbevisstheten i medlemslandene og i verden forøvrig. Konklusjonene i *Vår felles framtid* fra 1987 og den påfølgende FN-konferansen i Rio i 1992 har meislet ut den nødvendige ideologiske bakgrunn for å skissere aktuelle løsningsstrategier. Disse strategiene er konkretisert i Agenda 21. Noen få setninger i Romatraktaten av 1957 om konsumentbeskyttelse vokser til to sentrale tekster i EUs grunnlovsforslag «Traktat om en forfatning for Europa» i 2005.

I artikkel 1–3 om Unionens mål sier EU følgende:

Unionen arbejder for en bæredygtig udvikling i Europa baseret på en afbalansert økonomisk vækst af prisstabilitet, en social markedsøkonomi med høj konkurrenceevne, hvor det tilstræbes fuld beskæftigelse og sociale fremskridt, og et højt niveau for beskyttelse og forbedring av miljøkvaliteten.¹FPT

Den tette koblingen mellom økonomisk vekst, markedsøkonomi – definert her som en sosial markedsøkonomi – og miljøbeskyttelse ble for alvor innført i Maastricht- og Amsterdam-traktatene i 1992 og i 1997. Det nye element er at EU velger å inkludere bærekraftig utvikling blant sine sentrale målsetninger i sine relasjoner med resten av verden. I avsnitt V om Unionens opptreden utad sier grunnlovsteksten følgende:

Unionens fastlægger og gjennomfører fælles politikker og tiltak og arbejder for en høj grad af samarbejde på alle områder i tilknytning til internationale forbindelser med henblik på [...] at fremme en bæredygtig udvikling i økonomisk, social og miljømessig henseende i utviklingslandene med det hovedformål at utrydde fattigdom.²

I 2005 får vi en forsterket miljøvisjon, definert som et partnerskap mellom natur, økonomi og utvikling. Vi noterer oss at naturens egenverdi vanligvis ikke er nevnt. Naturens verdi er instrumentell i tråd med neoklassisk økonomis antroposentriske verdiforankring. Naturen defineres som miljø for menneskets utvikling.³FPT Denne oppfatning blir ikke forandret i revisjon av Traktaten om Den europeiske union i oktober 2007⁴FPT. I pakt med forventningene skapt av traktatene har Kommisjonen de siste årene definert en rekke strategier for å implementere integreringen av

miljøhensyn i alle EUs aktiviteter. Nøkkeldokumentet for EUs miljøpolitikk «Our Future, Our Choice. The Sixth Environment Action programme of the European Community»⁵FPT ble vedtatt i juli 2002 av Parlamentet og av Ministerrådet for perioden 2002–2010.

Fire felter ble prioritert: klimaendring, natur og biodiversitet, miljø og helse samt livskvalitet, naturressurser og søppel. Følgende strategisektorer ble valgt:

- Ren luft for Europa
- Arealbeskyttelse
- Bærekraftig bruk av pesticider
- Vern og beskyttelse av marinmiljø
- Forebygging og resirkulering av søppel
- Bymiljøer

En rekke programmer ble lansert, men EUs organer maler langsomt og har en tendens til å ta en pust i bakken etter å ha prestert en rekke modige dokumenter. Kommisjonen må gang på gang etterlyse kontinuitet, koherens, politisk vilje og sammenhengende juridiske og økonomiske tiltak. Et avslørende dokument er trolig «Mod et globalt partnerskap for bæredyktig utvikling. Meddelelse fra Kommissjonen til Europa-Parlamentet, Rådet, det Økonomiske og Sociale Udvalg og regionsudvalget».⁶FPT Her finner vi en irettesettelse av medlemslandene i meget diplomatiske ordelag og et konkret forslag til en sammenhengende handlingsplan utarbeidet av kommisjonen. Dokumentet satser på en utnyttelse av globaliseringen i form av handel som sikrer en bærekraftig utvikling og en bærekraftig forvaltning av natur- og miljøressursene. EUs ledere ønsker en forsterkning av det indre markedet, og miljøpolitikken betraktes mer og mer instrumentelt.

I 2006, i relansering av Lisboa-strategien med hovedvekt på vekst og beskjeftigelse, ønsket EU en øket synergi mellom miljøbeskyttelse og vekst for å sikre bæredyktig økonomisk vekst, innovasjon og jobbskaping.⁷FP I dokumentet «Renewed EU Sustainable Development Strategy» fra samme år finner vi en meget ambisiøs formulering som utgjør et klart definert veiskille i EUs miljøpolitikk: «[...] To break the link between economic growth and environmental degradation».⁸TFPT Er dette teoretisk og praktisk mulig innenfor en tradisjonell vekstfilosofi? Er det praktisk mulig når man ser på diagnosene utarbeidet av EEA⁹FPT, der det pekes på at miljøsituasjonen tydelig forverres?

Gilbert Rist, professor ved Graduate Institute of Development Studies (IUED) i Genève, mener at:

bærekraftig utvikling kun er et semantisk lurei for å få oss (igjen) til å tro at økonomisk vekst lar seg kombinere med respekt for naturen og for begrensningene den påtvinger oss. Man nøyer seg med å forurense (litt) mindre for å forurense lenger. Et barn på fem år forstår at en ubegrenset utvikling i en begrenset verden er umulig. Oppskriften for utvikling er enkel: For å få til vekst er det bare å utnytte og ødsle bort menneskehetens felles arv. Derfor er det påtrengende nødvendig å komme ut at utvikling og tenke på negativ vekst¹⁰.

Allerede i sitt mest kjente verk om forbrukersamfunnet av 1970 advarte sosiologen Jean Baudrillard mot det semantiske lureiet som Gilbert Rist omtaler i 2007: «Om man snakker om tilrettelegging, om landskapsvern eller om naturvern, gjelder det uansett å forandre en natur som er dømt i sin egen eksistens.»¹¹

Det synes nå som om det er skjedd et skifte i debatten og engasjementet etter hvert som endringene i

klimaet mer og mer fremstår som en konsekvens av menneskeskapte handlinger. Flere kilder, blant andre *Aftenposten*¹², refererer til resultatene fra FN's klimapanel som nå med større sikkerhet enn noen gang konkluderer med at klimaendringene er menneskeskapte. De fører til irreversible, dramatiske forandringer for mennesker, planter og dyr. Det er også skjedd et skifte i holdningene, i mai 2007 sier 25 % av den norske befolkningen at miljø vil avgjøre partivalg, før jul 2006 var det knapt 10 % som sa det samme. Og vi kan registrere at flere og flere politikere prøver å ta tak i klimadebatten og famler etter løsninger på klimaendringer og etter årsakene til at vi har fått disse signalene fra klimaet.

Ut fra denne gjennomgangen av EUs utvikling i synet på økonomisk vekst og bærekraftig utvikling ser det ut til at det har skjedd en endring i retning av dypøkologiens forståelse av miljøproblemene, mens løsningene fortsatt er forankret i den neoklassiske økonomis vekstideologi.

Kan bærekraftig utvikling og økonomisk vekst kombineres?

Etter å ha sett litt på endringer i EUs syn på hvordan miljøutfordringen kan forstås, og hvilke løsninger som er aktuelle, skal vi diskutere mer inngående hvorvidt det er mulig å forene økonomisk vekst og bærekraftig utvikling.

I økonomiske modeller og forklaringer legges det alltid visse forutsetninger til grunn for en forklaring, beskrivelse eller svar på problemstillinger. Med referanse til utviklingen i EUs miljøpolitikk er det vårt inntrykk at når disse modellene blir brukt til beskrivelse eller prediksjon av mulige utfall av beslutninger, «glemmer» man betydningen av forutsetningene. På denne måten kan modellene bli tatt til inntekt for situasjoner som de overhodet ikke er tenkt brukt til, eller tolkningen av eventuelle resultater og tiltak kan bli feil. Problemerkene blir særlig alvorlige når modellene betraktes som lov, sannhet eller som grunnlag for beslutninger som ligger utenfor gyldighetsområdet.

I neoklassisk økonomi brukes det mange modeller, regler som forklaringer og prediksjoner for løsninger. Imidlertid er det vårt inntrykk at mange av disse modellene har begrenset nytte siden forutsetningene for bruken ofte blir glemt, og at modellene blir brukt ukritisk uten at helhetsbildet blir tatt med. Det er for eksempel lite sannsynlig at neoklassisk økonomisk teori kan sikre rettferdig fordeling av ressursene (verken innenfor eller mellom generasjoner), selv om den under gitte forutsetninger kan bidra til effektiv bruk av ressursene.

Siden resultatet for miljøet stammer fra kollektive handlinger, er man også nødt til å ha en inngripen på dette resultatet som er kollektiv. Når resultatet av en handling er kollektivt, blir det en naturlig handling å sørge for at uønskede konsekvenser av handlingene angripes med kollektive tiltak. Som en følge av dette er man nødt til å finne løsninger utenfor markedet. Eksemplet om EU viser at det i den senere tid er lansert ulike tiltak som står utenfor markedet.

EU foreslår i flere av de nevnte dokumentene tiltak som er forankret i neoklassisk økonomi. Markedspriser kan gi informasjon som kan underbygge gode kollektive beslutninger, og under gitte forutsetninger kan markedsøkonomien forvalte ressurser på en god måte. Dette systemet fører under ideelle forutsetninger til at goder blir anvendt der hvor de har størst verdi. Markedet er likevel ikke egnet til å løse problemstillinger i tilknytning til rettferdig fordeling av ressurser og forbruksmuligheter. Hvordan skal markedet bidra til at kollektive goder blir priset riktig? Selv om det offentlige sørger for en regulering i form av lover og avgifter, er vi ikke sikret at miljø og kulturressurser blir «priset» riktig. Vi er heller ikke garantert at alle verdier tilflyter markedet.

Eksterne virkninger på miljøet er ofte ikke kjent i nuet, miljøskader vil ofte ha langvarige irreversible virkninger slik at konsekvensene for fremtidige generasjoner kan være uklare, dette i seg selv borger for argumentet om en «føre var»-holdning. Når vi skal forvalte våre verdier med hensyn til en bærekraftig utvikling, er vi nødt til å ta hensyn til at både vår generasjon og kommende generasjoner skal kunne ha en bærekraftig utvikling. Dette betyr ikke at begrepet bærekraftig utvikling kan være statisk, på den måten at det sikrer en bestemt utvikling, men heller at begrepet innebærer flere mulige

alternativer samtidig som man fastsetter hva som ikke er en bærekraftig utvikling.

I stor grad søker den neoklassiske økonomien å håndtere utfordringene knyttet til økt utnyttelse av ikke-fornybare og sårbare ressurser gjennom bedre teknologiske løsninger. Spørsmålet er hvordan de teknologiske løsningene takler fremtidens problemer når det ofte synes som om de problemene vi står overfor, har fulgt i kjølvannet av den teknologiske utviklingen.

Gjennom markedsløsninger har miljøutfordringen blitt trukket inn gjennom miljøansvarlig prising av både ressursbruk og forurensning. Det vil si at myndighetene har definert priser som samsvarer med de aktuelle problemene. Det har imidlertid vist seg vanskelig å bestemme priser på kulturelle og miljømessige eksternaliteter som avspeiler egenverdien i kulturen og naturen. Et eksempel på dette er de økte klimaproblemene som skyldes at atferden på markedet ikke avspeiler sammenhengene i naturen. Det er med andre ord vanskelig å løse utfordringer som bare kan forstås innenfor en dypøkologisk kontekst, ved hjelp av virkemidler innenfor neoklassisk økonomi.

Som vi har sett, innfører EU reguleringer som i utgangspunktet tar høyde for verdier knyttet til miljø og kultur, likevel viser det seg at markedet atomiserer løsningene slik at helhetsperspektivet smuldrer bort. Dette kommer tydelig frem i klimadebatten der virkemiddelet for å fortsette med forurensende atferd er å betale for handlingene med det siktemål at betalingen skal brukes til å redusere problemene ved hjelp av tiltak andre steder på kloden. På denne måten overføres verdier og holdninger til et betalingssystem som godtar og aksepterer at en negativ atferd i et land kan kompenseres for gjennom kjøp av kvoter fra andre land. Dette begrunnes i at effektiviteten av tiltakene har større effekt i de landene som selger kvotene, enn i kjøperlandet. På denne måten settes rettferdighetsbegrepet ut av spill. Monetære verdier settes inn som erstatning for ikke monetære verdier i den hensikt å redusere skader. Egenverdien knyttet til kultur og natur reduseres til instrumentell økonomisk verdi.

Ut fra diskusjonen av likheter og forskjeller mellom dypøkologi og neoklassisk økonomi skal vi avslutningsvis trekke noen konklusjoner som bidrar til å avklare hvorvidt bærekraftig utvikling og økonomisk vekst er forenelige begreper. Ikke uventet er svaret på spørsmålet avhengig av hvilket perspektiv vi velger.

Vår analyse av bærekraftig utvikling i EU fører til en selvmotsigelse. «To break the link between economic growth and environmental degradation» forblir en umulighet. Det virker som om man tror at det er mulig å forene ild og vann. For å håndtere utfordringen må EU etter vår mening ta stilling til om bærekraftig utvikling skal forstås med utgangspunkt i neoklassisk økonomi eller i en dypøkologisk forståelse av virkeligheten. Disse spørsmålene har ikke blitt diskutert eksplisitt i regi av Kommisjonen. Det EU trenger nå, er en revitalisering av Cardiff-prosessen fra 1998 da det modig ble bestemt at miljø skulle integreres i alle EUs aktiviteter.

Vekst kan forstås som en mengde som blir større – en kvantitativ vekst. De negative konsekvensene kan reduseres gjennom teknologiske forbedringer – der det lages mer av mindre. Ut fra dypøkologiens definisjon av sterk bærekraft er det vanskelig å se at miljøutfordringene kan kombineres med en stadig økning i bruk av naturressurser.

I mange av de ferskeste rapportene virker det som om EU gjerne vil forstå og forstår at det er nødvendig med sterk bærekraft, men når det kommer til implementeringen av løsninger, er de begrenset av det som er mulig innenfor neoklassisk økonomi. Det vil si at handlingsrommet begrenses til symptombehandling basert på subsidier og avgifter, forbud og påbud. Dette betyr igjen at man ikke klarer å opprettholde en sterk bærekraft innenfor det rådende paradigmet.

Det problematiske forholdet mellom økonomisk vekst og beskyttelse av miljøet kan ikke løses gjennom svak bærekraft. Dette betyr at det må skje et mentalt klimaskifte slik at det blir samsvar mellom det som kommer frem i blant annet FNs klimarapport, og de virkemidler som blir satt inn for å løse utfordringene. I tråd med denne vurderingen er det nødvendig å utarbeide nye økonomiske modeller som klarer å takle de to hovedutfordringene som ble skissert i *Vår felles framtid*, bærekraftig

utvikling og rettferdig fordeling av godene.

Noter

- 1. «Traktat om en forfatning for Europa» in *Den Europæiske Unions Tidende*, 16.12.2004, artikkel I–3.
- 2. Afsnitt V, Kapitel I, Artikel III–292. Reformtraktat bringer ikke noe nevneverdig nytt. Eneste innovasjon er at bærekraftig utvikling blir en del av EUs globaliseringsstrategier: Memo/07/283.
- 3. I EUs offisielle dokumenter har vi kun en gang støtt på henvisning til naturens egenverdig i Margot Wallströms tale ved åpningen av prosjekt «Natura 2000».
- 4. Konferencen mellom representanterne for medlemstaternes regeringer, «Udkast til traktat om ændring av traktaten om den Europæiske Union og Traktaten om oprettelse af det Europæiske Fællesskab», Bruxelles, 5. oktober 2007.
- 5. Oj L 242 of 10/9/2002 for tekst på dansk (hele) se hjemmesiden til DG miljø: HTUwww.europa.eu.int/comm/environment/index_da.htmUTH
- 6. KOM 2002 in HTUwww.europa.eu.intUTH
- 7. Rådet: beslutning 2006/702/EF, 6. oktober 2006
- 8. Council of The European Union, *Renewed Sustainable Development Strategy*, 9 june 2006, s. 1.
- 9. Eea.europa.eu, bl.a. «EEA environmental statement 2007», EEA, Copenhagen, 2007 og «The European Community's initial report under the Kyoto Protocol», EEA, Copenhagen, 2006 samt «Transport and environment: on the way to a new common transport policy», EEA, Copenhagen, 2007.
- 10- In Tariant, Eric, *Faut-il sortir du developpement?* TGV magazine, s. 113, 2007. Forfatterens oversettelse.
- 11. Baudrillard Jean, *La société de consommation. Ses mythes et ses structures*, Paris 1970, s. 50. Forfatterens oversettelse.

Litteratur

- *Aftenposten* <http://www.aftenposten.no/nyheter/miljo/article2107707.ece>.
- Comeliiau, C. (udatert). *Ethics of creation, distribution and consumption of wealth. Keynote Adress at the Plenary Session «Ethic of Creation, Distribution and Consumption of Wealth»*, HTUeditors@here-now4u.deUTH
- Daly, H.E. and J.B. Cobb (1994). *UDet fælles bedste: en økologisk økonomi for fællesskab og fremtidU*. [Højbjerg], Hovedland.
- DesJardins, J.R. (2006). *UEnvironmental ethics: an introduction to environmental philosophyU*. Belmont, Calif., Thomson Wadsworth.
- Ingebrigtsen, S. og O. Jakobsen (2004). *U Økonomi, natur og kultur: ny økonomi på et filosofisk grunnlagU*. Oslo, Abstrakt forlag.
- Ingebrigtsen, S. og O. Jakobsen (2007). *Circulation economics – Theory and Practice*, Oxford, Peter Lang International Academic Publisher.
- Hopfenbeck, Waldemar (1992). *The green management revolution*. Prentive Hall.
- Lovelock, J. (2006). *UGaias hevnU*. Oslo, Spartacus.
- Næss, A. (1999). *UØkologi, samfunn og livsstil: utkast til en økosofiU*. Oslo, Bokklubben dagens bøker.
- Rist, G. (2003). *The History of Development. From Western Origins to Global Faith*. London, Zed Books.
- Taylor, Charles (1998). *Autentisitetens etikk*, Oslo, Cappelens upopulære skrifter.
- *World Commission on Environment and Development (1987). Vår felles framtidU*. [Oslo], Tiden norsk forlag.
- Zadek, S. (2001). *UThe civil corporation: the new economy of corporate citizenshipU*. London,

Earthscan.